

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSSE

VOGELS DOEN ONS DE KOMST VAN DE LENTE BELEVEN

D. M. DE VRIES en G. DE VRIES-SMEENK.

Het was met recht een nare winter, die we achter de rug hebben. Gelukkig voor onze vliegende vrienden, met weinig strenge vorst en vooral ook zonder dik sneeuwdek, dat voor lange tijd het voedsel volkomen onbereikbaar maakt. Maar toch, het begon al zo vroeg en aan die natte kou en somberheid scheen maar geen einde te zullen komen.

Intussen was het al Februari geworden en waren we er met stille vreugde op bedacht, dat de tijd van het jaar snel naderde, waarop onze verre voorvaderen de lente lieten beginnen. Zij, die zo nauw met de natuur samenleefden en veel meer dan wij rekening moesten houden met de verschrikkin-

gen van de winter, wisten zo goed, dat de levende natuur niet pas in de laatste decade van Maart ontwaakt, maar reeds een maand eerder. Dan begint immers de grond al te werken, zoals de volksmond zegt, openen zich de *Sneeuwklokjes* op de eerste aangename dagen van het jaar en wordt het schijnbaar nog dode hout achtereenvolgens verfraaid door de katjes van *Hazelaar* en *Els*. Na de vreselijke storm echter, die ons volk nog lang zal heugen, had Koning Winter nog eens zijn blauwe muts opgezet en zich opnieuw gehuld in zijn smetteloos witte mantel. Neen, het voorjaar leek nog verre, geen bloem, waarmee de Lentegodin zich zou kunnen tooien!

Niets, wat leek te wijzen op de zo zeer verwachte, hoopgevendende kentering van het jaar dan het dagelijks langer bij ons blijvende licht. Maar toch, wat zat daar, 6 Februari, opeens tussen de stamgasten bij het voer? Een *Zanglijster*, de eerste opvallende lentebode, die ons dit jaar bereikte. Zeker, bij de sterk dalende temperatuur boven het dikke sneeuwdek zal de groeiende geslachtsdrift, die de vogel uit betere oorden naar zijn broedgebied gedreven had, aanmerkelijk bekoeld zijn geweest. Met de veren opgericht van de kou, ging het dier maar even voor ons opzij. Nadat de sneeuw op de 9de vrijwel verdwenen was, zagen we geen *Zanglijster* meer bij het voer, maar wel in de buurt. Op de 17de maakte lichte dooi een einde aan de winter en bij tamelijk zacht weer hoorden we de *Zanglijster* op de 20ste voor het eerst zingen. Naar alle waarschijnlijkheid dus hetzelfde dier, hoewel *Zanglijsters* een grote hekel aan kou hebben en in het najaar bij de eerste vorst al van hier verdwijnen. Nu was het opvallende optreden van deze *Zanglijster* voor ons niet de eerste aanduiding in het nieuwe jaar, dat er in de vogelwereld nieuw leven ontstond. Laten we eens nagaan, wat er in het begin van 1953 te Wageningen zoal onze aandacht trok en voor ons evenveel tekenen aan de wand waren van het naderende voorjaar.

Reeds op 4 Januari zagen we op niet bevroren kwelplekken achter de Grebbedijk *Koperwieken* elkaar het hof maken, terwijl de Wageningse jeugd op de nabije Berg luidruchtig sleede en rijp de bomen en struiken er ijsig deed uitzien. Bij zonnig en minder koud weer zong in de namiddag van de 10de al een *Koolmees* aan de stadsrand. De allereerste *Zanglijster* prijkte 17 Januari op een puinhoop in de mist bij slechts enkele graden boven

het vriespunt. Op de 20ste vloog er al een *Scholekster* langs de Rijn (waarneming W. Beekhuizen); zeker een vergissing, althans van de vogel! Van de *Houtduiven*, die in de midwinter wel niet geheel verdwenen, maar toch dun gezaaid waren, zochten er 21 Januari wel een honderd op een bouwland in de Eng naar voedsel. De volgende dag, eveneens bij lichte dooi, probeerde een *Merel* in de struiken van de Bergrand of hij nog zingen kon (nu, het was geen groot succes) en waren daar ineens weer een dertigtal *Roeken* in de uiterwaard. Later in de namiddag trokken er een veertig ganzen, vermoedelijk *Rietganzen*, hoog over de stad in de goede richting, namelijk noordoost. De 24ste waren een 25 *Kauwtjes* de *Roeken* op de uiterwaard gezelschap komen houden. Er waren ook vier *Grote lijsters* bij; ook elders zag men deze vroege zangers plotseling talrijker. De dag daarop trok aan de westkant van de stad een troep van wel honderd *Vinken* en *Koolmezen* door de bomen en struiken, terwijl in de buurt *Koperwieken* kweelden. Toen was het ook, bij zwakke zuidwestelijke wind, dat *Veldleeuweriken* ineens weer het Binnenveld bevolkten. Om te beginnen die dag een troep van zestig op een pas met stalmest bestrooid land en ook al één apart op een weiland. Op de 28ste had dit voorbeeld van afzondering al navolging gevonden en op de 30ste waren er zelfs al twee bij elkaar. Overigens wel tartend vroeg om al in de eerste maand van het jaar met plannen rond te vliegen om voor zich en zijn aanstaande beslag te leggen op een eigen erf. Dat liet Boreas niet op zich zitten en hij zorgde nog voor een aardig nawintertje, zeer bevorderlijk om het groepsverband alsnog in stand te houden. Al werden er dan huwelijksplannen voorlopig opgeschort, verdrijven lieten de Leeuweriken

zich niet meer uit de Vallei. *Patrijzen*, luidruchtig vooral tegen de avond en erg trouwlustig, hebben blijkbaar geen warmte nodig om twee aan twee te gaan. Op 28 Januari zagen we voor het eerst een stel opvliegen en, hoewel er tijdens het noodweer van 1 Februari, behalve een paar, nog troepen van 9 en 10 in het Binnenveld werden waargenomen, was daarna, op één uitzondering na (6 Febr. een troep van 9 stuks), alles gepaard, wat we zagen. Inmiddels hadden we op 26 Januari op de Berg het liedje van de *Glanskopmees* al weer gehoord en kwinkleerden de voortrekkers van de *Spreeuwen*, dat het een lieve lust was. Let op, vluchtige waarnemers, reeds toen hoorden we in dit Fitisen-oord uit monde van de olijke nabootsers, die *Spreeuwen* zijn, het liefelijke liedje van dit pas in April weerkerende grauwege zangertje. Als om een overtuigend bewijs te leveren, dat de gezellige tijd met zijn bijeenkomsten, ook voor vele vogels nog niet ten einde was, vertoonde zich op de 28ste een troep van liefst 32 *Eksters* bij de Grebbeberg. Dit neemt niet weg dat paren van deze opvallend mooie rakkers gedurende de gehele winter worden gezien. Het zachte weer van 29 Januari bracht een *Pimpelmees* langs de Bergrand ogenschijnlijk reeds in voorjaarsstemming, waaraan hij, al slaande met de vleugels en fijne geluidjes makend, uiting gaf.

Op 30 Januari spoedden zich twee *Kieviten* hoog boven de Vallei naar het noordoosten, maar deze vroege voorvliegers zouden niet spoedig door andere worden gevolgd. Februari kwam met orkaankracht en het land werd vanuit het noorden opnieuw door koude lucht overstroomd. Hoewel het winterse weer uiteraard remmend werkte, bleef het voorjaar zich toch in het vogelleven aankondigen. Een mooi schouwspel leverde op 5 Februari bij zon-

nig weer de doortrek van 250 *Rietganzen*, die komende uit het zuidwesten na aarzeling boven de stad Wageningen ten slotte in twee lange rijen verder trokken boven de Vallei. Wat dreef hen in de kou naar het noordoosten? Mogelijk speelde het verlies van belangrijke voedselgebieden op de Zeeuwse eilanden een rol. Dezelfde dag koerde er een *Houtduif*; het zou echter nog tot half Maart duren, al eer overall op de broedplaatsen deze deftig aandoende vogels hun sierlijke glijvluchten maakten. Terwijl onze *Zanglijster* en ook een *Heggemus* van het voer mee gingen eten, kleumde er al een *Watersnip* op het eiland-

Kievit.

je in de grote uiterwaardplas van de Blauwe Kamer te midden van de vele wintergasten: *Meerkoeten*, *Smienten*, *Tafel-*, *Kuif-* en *Wilde eenden*, in het wak. Op de 8ste Februari, nota bene een sneeuwdag, verschenen de eerste drie *Graspiepers* in het Binnenveld; drie dagen later zaten er bij lichte dooi wel 50 op een land. Op diezelfde dag kwamen twee *Geelgorzen* even een kijkje nemen op het gedeelte van de Berg, dat we geregeld bezoeken en waar zij ook broeden. Vanaf de eerste helft van October hadden we daar geen *Geelgors* gezien, wel elders in troepen, die in herfst en winter soms geruime tijd achtereen verblijven op plaatsen, zoals bij boerderijen, waar voldoende van hun gading te vinden is. Het zou nog tot 8 Maart duren voor er een *Geelgors* definitief op dit broedterrein

aan de bosrand verscheen, een zingend mannetje. In het Binnenveld echter, waar de soort ook broedt, zat er op de zachte en stille avond van 24 Februari reeds een Geelgors te roepen in een heg en de dag er na werd daar in de peppels de zang weer voor het eerst dit jaar door ons gehoord. Op 14 Februari klonk bij nog koud, maar stil en zonnig weer reeds de schaterlach van de *Groene specht* in een mooie laan aan de rand van de stad, waar 's winters ook altijd Vlaamse gaaien verblijven. Nog was de sneeuw niet van het land, toen op de 16de twee *Witte kwikstaarten* over het Binnenveld naar het oosten vlogen, hun tijd ver vooruit, want half Maart kwamen ze pas voor goed.

Nadat de echte winter voor goed afscheid genomen had, viel er in de tweede helft van Februari steeds meer buiten te beleven. *Boomklevers*, die men evenals Goudvinken, ook in de wintermaanden vrijwel steeds gepaard ziet, hoorden we op de 20ste lieve geluidjes tegen elkaar maken. Op diezelfde tamelijk zachte dag zong daar op de Berg ook de *Pimpelmees*. De *Kieviten* trokken nu de Gelderse Vallei binnen, vergezeld van honderden *Spreeuwen*. De eerste elf *Kieviten* pleisterden op 21 Februari met drie, in het geheel niet schuwe, *Goudplevieren*. Merkwaardig met deze *Goudplevieren*: elk jaar trekken zij in de eerste helft van Maart door de Vallei en in het najaar ziet men er geen enkele. Vrijwel elke dag waren er nu *Kieviten* te zien, echter nog niet veel, tot dat op 25 Februari met verrukkelijk zonnig weer en een zacht zuidoosten windje de grote invasie kwam. Op een bepaalde route in het Wageningse Binnenveld telden we ruim 1100 *Kieviten* op het land of rondvliegend. Verder naar het noorden in de richting Veenendaal zag men, wanneer er weer onrust over hen kwam, geweldige banken als van wolken

tegen de horizon afsteken. Waren het er 5000 of 10000? Het viel niet te zeggen, temeer daar talloze *Spreeuwen* het toch al sterk wisselende beeld van de heen en weer zwenkende troepen *Kieviten* al te zeer vervaagden. Die zelfde onvergetelijke middag liet een *Graspieper* al zijn druk liedje horen, al was het nog niet geheel af. Beter deden het al enkele *Veldleeuweriken*, terwijl de bijbehorende territorium-conflicten tussen de zangers ook niet uitbleven. Toch zagen we ook nog een kleine troep *leeuweriken* op het bemeste land. Twee dagen daarvoor had ook de *Roodborst* van-huis op die stille, zachte avond zijn ontroering doen opklinken, teer en fijn. In die dagen hebben we tussen de moerasplanten op het slik van de dichtgroeïende Binnenhaven in het nog vroege schemerdonker twee maal een *Waterral* gezien, door zijn geringere grootte, lange, gebogen snavel en een andere manier van doen als silhouet duidelijk te onderscheiden van de *Waterhoentjes*, die er altijd verkeren. Op 27 Februari merkten we op onze ronde in het Binnenveld op, dat de *Veldleeuweriken* alleen nog maar afzonderlijk of getweën te zien waren, terwijl de helft van de waargenomen individuen zong. Bij huis zongen toen ook *Winterkoning* en *Heggenus*. Op de laatste dag van de maand deden zeven prachtige *Putters* zich te goed aan de bloempjes van een *Iepentak*, die over de Holle weg hing: zij gingen daar voorlopig niet weg. Ook van elders uit het Wageningse werden deze weinig schuwe vinkachtigen toen gemeld.

Hiermede zijn we dan tot Maart gekomen en zullen niet verder uit ons dagboek verhalen. Wat was er al niet te horen en te zien voor en aleer de „Lentemaand” begon! Wanneer dan ook eindelijk iedereen het nieuwe leven van rondom opmerkt, heeft de geoefende waarnemer al veel genoten.

Zoveel als mogelijk is, dag aan dag er op uit, het gehele jaar door, in weer en wind, goed gekleed en met een kijker gewapend, dat wordt beloond! Bij het voor moois- weersornithologen meest afschrikwekken-

de weer ziet men vaak de verrassendste dingen. Heus, blijf volgend jaar niet bij de kachel zitten, vooral niet als het sneeuwt (rushes!), maar volg ons voorbeeld! U zult er geen spijt van hebben.

NOG EENS: LEVENDE NOORSE HART- SCHELLEN OP HET STRAND

C. O. VAN REGTEREN ALTENA.

In jaargang 55 van „De Levende Natuur” vestigde ik op bladzijde 79 de aandacht op het feit dat in de winter van 1951-1952 op verschillende plaatsen tussen Bloemendaal aan Zee en Katwijk aan Zee levende Noorse hartschelpen (*Laevicardium cras- sum* = *Cardium norvegicum*) op het strand waren gevonden. Sindsdien zijn mij zoveel vondsten bekend geworden, dat het mij de moeite waard lijkt hiervan nog wat te ver- tellen.

Vóór December 1950 zijn levende of zeer verse exemplaren (dus zogenaamde „doos- jes” met de oorspronkelijke kleur van de schelp) slechts zeer sporadisch gevonden. Het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie bezit bijvoorbeeld zulk een exemplaar, ge- vonden te Noordwijk door A. A. van Bem- melen, waarin met potlood de datum 3 Maart 1855 is geschreven. In mijn proef- schrift heb ik enkele andere gevallen ver- meld, o.a. de vondst van twee stuks op één dag, 25 December 1928, te Noordwijk door Dr J. Verwey.

Sinds December 1950 is dat echter anders geworden. Tussen 10 December 1950 en 17 Maart 1951 vonden J. en F. Gerrits, P. Jansen en R. van Wijk 16 exemplaren

bij Zandvoort, of nauwkeuriger: tussen paal 63 en 66. De grootte van deze schel- pen varieert tussen 13 en 19 mm ¹⁾. In de winter van 1951-1952 zijn levende of zeer verse Noorse hartschelpen door een groot aantal verzamelaars gevonden. Ik kan hier de maten van 42 stuks geven (zie tabel), die gevonden zijn tussen Zandvoort en Scheveningen van December 1951 tot April 1952. Zij variëren tussen 31 en 41 mm, met uitzondering van één exemplaar (paal 82-84, 18 Februari 1952, J. A. W. Lucas leg.), dat slechts 20.5 mm groot is. De schelpen van 31 mm en groter vertonen alle, meer of minder duidelijk, één jaarring bij een grootte van (14?), 16-21 mm. Vol- gens inlichtingen, die de heer I. Kristen- sen, assistent bij het Zoologisch Station te Den Helder mij welwillend verstrekke, zijn deze exemplaren in 1950 geboren, evenals de Zandvoorters van de winter 1950-1951. Het éne kleine exemplaar van 18 Februari 1952 alleen moet in 1951 geboren zijn. Het vertoont dan ook geen jaarring.

Het volgende seizoen, de winter 1952- 1953, zette in met de vondst van een levend exemplaar bij Noordwijk door Dr G. C. A. Junge op 12 October 1952. Overeenkom-

¹⁾ Alle exemplaren, waarvan hier de grootte wordt vermeld, zijn gemeten door met een schuifmaat de afstand van de top tot het verst verwijderde punt van de onderrand te bepalen.